

Oprukkend MOS in het basisonderwijs

MOS basisonderwijs educatief

- ✳ MOS-folder: 'Met MOS beresterk'
 - ✳ Affiche 'Met MOS beresterk'
 - ✳ **Blanco MOS-affiche** om activiteiten aan te kondigen
 - ✳ Themabundel 'Afvalpreventie'
 - ✳ Themabundel 'Water'
 - ✳ Themabundel 'Verkeer'
 - ✳ Themabundel 'Natuur op school'
 - ✳ Themabundel 'Energie'
 - ✳ Brochure 'Toelichting voor het aanvragen van het MOS-logo basisonderwijs'
 - ✳ **MOS-Poppelepees** en de 'Leidraad voor schakelbezoek met De Lijn' voor gratis vervoer met je klas naar de MOS-schakel van je keuze.
 - ✳ Folder 'En na logo 3'
- Vraag het materiaal aan bij je provinciale MOS-begeleider.

Zonnetuin

Najaar 2005 vraagt de directeur van de Zonnetuin in Brugge mijn idee over het braakliggend stuk grond naast de kleuterschool in Male. De 260 pinusbomen daar zijn fel verouderd. Geregeld waait er eentje om. Het is voor de kleuters geen veilige situatie meer. De kinderen hebben ook niets aan het grote stuk grond net naast hun speelplaats.

Directeur Carlos De Rock heeft wel oren naar het idee om het bos te kappen en er een educatieve tuin neer te planten. Hoe kan een school echter zulke hoge uitgaven financieren? Wanneer hij hoort dat er subsidie-mogelijkheden zijn, krijgt hij pretoogjes en hapt meteen toe. Ik werk maar enkele uren in de school, maar vind gelukkig een kompaan: kleuterjuf Lieselotte Six. Zij maakt zich het groene gedachtegoed direct eigen en draagt het ook uit naar de collega's. Prompt volgt zij een MOS-namiddag en schrijft de kleuterschool in als MOS-school.

DROOM

Samen bezoeken we educatieve schooltuinen in Brugge en omgeving. De ideetjes destilleren we in een plan. Van de directeur krijgen we carte blanche (bedankt voor het vertrouwen!). Ook de kleuters en het schoolteam springen op de kar. Een kleuterklas mag tuinarchitect spelen. De kinderen tekenen hun droomschooltuin. Een andere klas maakt een maquette.

Samen met de stedelijke groendienst van Brugge en het Regionaal Landschap maken we het definitieve plan op. Een tuinarchitect en ook ouder van de school, zet de puntjes op de i.

De papierwinkel wordt opgestart: toelating aan de inrichtende macht van de school, kapvergunning en subsidies aanvragen. Ouders en buurtbewoners lichten we in via een brief. Ouders kunnen het peterschap aanvaarden van enkele bomen en struiken. Aan de ingang van de school komt een MOS-infokiosk met alle informatie over de opstart van de tuin. De bomen worden gekapt en de tuin aangelegd door een professionele tuinaanlegger. Waar het kan, mogen de kleuters helpen: stenen oprapen, onkruid wieden, takken wegdragen, boomstammen verrollen, bloembollen planten... Ook ouders en leerkrachten steken vele handen toe om de poel uit te breiden, het verhakselpad aan te leggen, een prachtig kippen-

hok te bouwen... Ook de leerlingen van de basisschool dragen hun steentje bij en timmeren vele nestkastjes.

SCHOOLFEEST

In juni wordt de tuin feestelijk geopend. Het schoolfeest staat passend in dit teken. Het wordt een prachtig tuinschouwspel in aanwezigheid van de burgemeester van Brugge, de gouverneur van West-Vlaanderen en nog heel wat prominenten. Maar vooral een heel grote opkomst en de zon. De tuin heeft een poel, een insectenhotel, een grote kleuterwerktafel, een observatiewand vanaf de speelplaats, een moestuin, composthopen, een kippenren, een boomgaard, vele getimmerde voederplanken en naambordjes...

*Stefaan De Voogt, preventiecoördinator,
de.zonnetuin@advalvas.be, <http://surf.to/Zonnetuin>*

Handmatig

Een tijdje geleden zaten we gezellig naar Ketnet te kijken. Daar werd een fruit- en groenteautomaat voorgesteld. Dat vonden we een schitterend idee. Elke woensdag is het bij ons namelijk fruitdag. Er zijn altijd wel kindjes die het vergeten of thuis geen fruit hebben. Dus een Fruit-O-Maat in onze school zou een oplossing kunnen zijn. We vonden het in eerste instantie een tof idee. Maar gelukkig hebben we informatie opgezocht en links en rechts wat navraag gedaan. Beetje bij beetje ontdekken we de nadelen. Elk stukje fruit wordt apart verpakt. Dat betekent meer afval. De prijs per stuk is ook veel te hoog. En zeker niet te onderschatten is het energieverbruik van de automaat. Want het fruit moet koel gehouden worden.

We hebben dan ook besloten geen Fruit-O-Maat te plaatsen. We gaan er wel voor zorgen dat iedereen fruit of groenten kan eten. In ons drankenkot gaan we fruit en groenten verkopen op bestelling. De kinderen kunnen een week op voorhand hun bestelling doorgeven en zo in ruil voor een bonnetje een stuk fruit of wat groenten kopen. We moeten dat nog wel wat verder uitwerken en natuurlijk nog voorleggen aan de directie. Maar wij, de Groene Ridders, staan daar volledig achter!

*Basisschool De Brug
St.-Job-in't-Goor*

MOS-mannetjes

Vorig schooljaar (voor het behalen van ons eerste MOS-logo) hebben we gekozen voor het thema 'afvalpreventie'. Natuurlijk laten we de leerlingen participeren.

In het vijfde en zesde leerjaar houden we verkiezingen. Er worden zes kinderen verkozen tot MOS-man. Het is hun taak om de kleuters en de andere leerlingen ertoe te brengen de speelplaats netjes te houden, afval op school te voorkomen en het afval in de juiste bak te sorteren.

De MOS-mannetjes zijn erin geslaagd om alle leerlingen te motiveren. Ze hebben elke maand een kort toneelstukje opgevoerd om hun boodschap duidelijk te maken. En het resultaat is de moeite: alle brikjes zijn verdwenen op onze school, het afval zit in de juiste vuilnisbak, de leerlingen hebben affiches gemaakt, ze hebben deelgenomen aan een wedstrijd om logo's te ontwikkelen om op de vuilnisbakken te hangen, de MOS-mannetjes stimuleren de kinderen om geen folie mee te brengen.

Als beloning kregen de leerlingen een afvalarm 'desertbuffet'.

*Vrije Basisschool Kleitkalseide,
vbsmaldegemkleit@scarlet.be*

Kunstwandeling

Tijdens ons schoolfeest organiseren we een natuurkunsttentoonstelling in de buurt van de school. Alle klassen (kleuters tot en met het zesde leerjaar)

kiezen een 'litenatuurtje' (een natuurversje) en gaan aan het knutselen. We vragen aan ouders en burens van de school of een kunstwerk tijdens het weekend van het schoolfeest een plaatsje mag krijgen in hun tuin. We zorgen ook voor boomschijven en de juffen plaatsen de natuurversjes op de boomschijven met een pyrogravurepen. Op zaterdag en zondag vindt de kunstwandeling plaats. Gertrude en Tuur Natuur nemen de wandelaars mee en zorgen voor ludiek commentaar onderweg. De wandelaars genieten van zoveel creativiteit. De kunstwerken krijgen een vaste plaats op school zodat we er alle dagen van kunnen genieten.

VBS Bengel, Lokeren,
lokeren@vrijebasisschoolbengel.be

Groene leraars

Tijdens de natuurweek (april 2007) staat er heel wat op het programma. Onze collega's van het 1ste en 2de jaar bestuderen wilde planten en kruiden. De 2de graad verdiept zich in het thema water. Wij van 5 en 6 werken intensief aan het thema "afvalpreventie". We recyclen zelf (papier)afval, timmeren schepramen en scheppen ons eigen papier. Een hele operatie. Het resultaat is een grijs, kunstig, zelf geschept blad papier. De groene ridders (leerlingen uit 5 en 6) diepen o.l.v. onze MOS-juffen de afvalproblematiek verder uit. Ze geven enkele lesjes aan hun vrienden en vriendinnetjes van 5 en 6. Ze vertellen hoe afval ontstaat en hoe je werkt aan een propere wereld. De "Ladder van Lansink" heeft voor ons geen geheimen meer. Groene ridder Babette: "Het was wel eens leuk om les te geven. Het begon eigenlijk een paar jaar geleden in het vierde leerjaar. Daar hebben we veel geleerd over de natuur, over sorteren en recyclen. We konden toen groene ridder worden. Dat hebben een paar kinderen gedaan. Ik ook. Ik heb er nog altijd geen spijt van. De groene ridders zorgen voor de natuur op school. Ze zien er bv. op toe dat er geen papier op de grond wordt gegooid en dat je een herbruikbare drinkbus bij je hebt. Deze week hebben wij in het zesde leerjaar, onze eigen klas, les mogen geven. Dat was leuk."

Gemeentelijke
Lagere School
"De Sleutel",
Broechem

Een hart voor MOS

Onze school behaalt het eerste logo met het thema afvalpreventie. Maar om alle ideeën en goede bedoelingen van leerkrachten en kinderen te verwezenlijken, is één schooljaar veel te kort.

Dus kiezen we het daaropvolgende jaar geen ander thema en besluiten om ons een jaartje langer te verdiepen in de afvalproblematiek.

Extra gemotiveerd door het behalen van het eerste logo, werken we het hele schooljaar verder aan een degelijk afvalbeleid. Ondertussen beginnen we al te dromen van een tweede logo. Kinderraad en leerkrachten kiezen samen voor het thema water.

Deze keer heeft het project een breder draagvlak: de ouderraad en het schoolbestuur zijn erg nauw betrokken bij de uitwerking van het nieuwe thema. De leerkrachten volgen in het begin van het schooljaar een MOS-conferentie in het Groene Huis in Bokrijk, in aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de ouderraad. We beseffen al snel dat er zoveel meer over water te leren is.

WATERPARADIJS

Dan stellen we het thema water aan de kinderen voor. We toveren de speelplaats om tot een waterparadijs. Op een blauwe loper komen de kinderen de school binnen. Ze treffen o.a. een paraplu, een maatbeker, regenlaarzen, waterflessen, een gieter, een tuinslang, een wasrek, een washandje en een doucheslang aan. Ze krijgen elk een papieren waterdruppel en mogen daarop noteren waaraan ze denken bij het woord 'water'. We hangen alle waterdruppels in de school op. De allerkleinsten mogen bellenblazen. Met veel enthousiasme beginnen de kinderen vanaf die dag te werken aan het thema water. We gaan samen op uitstap naar Hidrodoo: een echte aanrader. Bij de kleuters komt een mama haar baby in de klas wassen. Ze koken allerlei lekkers met toevoeging van water, bezoeken een watermolen en leren over vissen. In de lagere school richten we hoekenwerk in. De hele school beleeft klasdoorbrekend een muzische namiddag over het waterthema. We houden een eucharistieviering met als thema water, vieren mee met de internationale waterdag en leren een waterdans en een waterlied. De kinderen van de tweede graad gaan op zeeklassen en leren de anderen hoe ze milieubewuster met water kunnen omgaan. In elke klas vinden wateractiviteiten plaats. De nieuwe sanitaire voorzieningen worden voorzien van kraantjes die automatisch stoppen met lopen na gebruik. Ondertussen vergeten we het thema afval niet. De ouderraad bouwt en verft een afvalhuisje. Het schoolbestuur zorgt ervoor dat de feestelijke inhuldiging gepaard gaat met een waterreceptie.

EENSGEZIND

Kortom: alle neuzen staan hier in dezelfde richting, alle neuzen wijzen naar MOS. MOS is deel van onze schoolcultuur en zal dat altijd blijven. MOS zit in ons hart. Dat betekent heel wat. Daar zijn we fier op. En tegelijkertijd beseffen we dat het niets speciaals is. Wij maken immers allemaal deel uit van de natuur. Dus is het maar al te natuurlijk dat wij samen zorg dragen voor de natuur die ons gegeven is. Als school kunnen we geen wonderen verrichten, maar we zijn ervan overtuigd dat alle beetjes helpen. Dus als we jonge mensen zover krijgen om -zelfs spontaan en vol enthousiasme- méér dan een beetje te doen voor het milieu, dan zijn we goed bezig.

GVB 't Laantje – Alken

Papierambassadeurs

Dit jaar zijn de leerlingen van het derde leerjaar papierambassadeurs. De kinderen nemen de rol van ambassadeur heel ernstig. Na een enquête, die de leerlingen zelf hebben afgenomen in de verschillende klassen, blijkt dat het gebruik van papieren zakdoekjes eerder beperkt is in de school. Toch denken de kinderen na over mogelijke acties. Ze zien het helemaal zitten om stoffen zakdoeken te verkopen. Maar hoe gaan we de ouders informeren? We kunnen toch moeilijk een lange papieren brief meegeven, want dan doen we het als papierambassadeurs niet zo goed.

De kinderen komen op het idee om de zakdoekenpromotie op stukjes stof te schrijven. Zo gezegd, zo gedaan. Een aantal kinderen brengt oude stukken stof mee. De kinderen knippen de stoffen in kleinere stukjes en beschrijven ze. We nieten er enkel een klein bestelformuliertje (ongeveer een vijfde van een gewoon blad papier) aan vast.

De volgende twee weken lopen de bestellingen binnen. Een groot succes. Onze school is een kleine school, maar we verkopen toch een zeventigtal pakjes (één pakje telt vijf zakdoeken). Het gebruik van papieren zakdoekjes is gedaald.

St.-Jozefschool Sint-Lambrechts-Woluwe

Kleurige natuurouders

Op 30 mei-1 juni 2007 gaan we op tweedaagse met onze oudste kleuters.

De grote tenten staan in de velden van Scheldewindeke op ons te wachten. We gaan 2 dagen buiten eten, ravotten, wassen, plassen en ... genieten! Vrijdagochtend krijgen we bezoek: 7 kersverse natuurouders komen bij ons hun proefles geven. Kleurige natuurouders. De ene paars, de andere rood. Maar ook oranje, geel, groen en blauw komen

aan bod. Ze vormen samen de kleuren van de regenboog. Ze hebben een spel in elkaar geknutseld.

Ze verdelen de kleuters in kleine groepjes.

De kleuters komen via een doorschuifstelsel bij elke natuurouder terecht. Als ze een opdracht volbracht hebben, krijgen ze een kleurenkaartje waarop ze één boogje van de regenboog moeten inkleuren. Ik zie de kleuters op hun knieën kruipen in het hoge gras op zoek naar kriebelbeestjes, ze tekenen het reliëf van bladeren en gaan op zoek naar veldbloemen. En dan plots ... een huilende en witte natuurmama. Het is Mevrouwtje Regenboog en ze is al haar kleurtjes kwijt. Maar wat een geluk dat de kleuters er zijn. Ze kleven allemaal hun kaartjes op het blad en kijk eens daar ... een hele grote gekleurde regenboog. Mevrouwtje Regenboog lacht, ze heeft haar kleurtjes terug. Dank je Els, Lore, Hadewich, Koen, Roswitha, Emmanuelle, Ann en Hilde voor die fantastische activiteit. De kinderen mochten zelf exploreren en kregen voldoende informatie aangereikt. Die combinatie bleek weer maar eens een succesnummer te zijn.

Juf Katrijn, De Leefschool, Oosterzele

Natuurleerpad

Sinds een negental jaren heeft het schoolbestuur van de Broederscholen te Sint-Niklaas een interessant domein in eigendom: de Hoge Kouter. Op het domein is accommodatie aanwezig om aan buitensport te doen, maar ook de natuur mag er volop zijn gang gaan: je vindt er een natuurreservaatje, een poel, een hooilandje en speelbosjes.

Bij het begin van het schooljaar 2006-2007 verklaren Evy (KaHo Sint-Lieven Aalst, initiële lerarenopleiding kleuteronderwijs) en Benjamin (KaHo Sint-Lieven Sint-Niklaas, initiële lerarenopleiding lager onderwijs) zich bereid om samen met de school een natuurleerpad op het terrein te installeren. Een win-win situatie: de studenten krijgen de kans om nieuwe zaken te ontwikkelen, de stageschool heeft er baat bij. Op het terrein zelf werken de studenten 'belevingselementen' uit. Ze ontwerpen een insectentuin,

zaaien een bloemenweide in, maken een wormenbak en geven een composthoop vorm. Bij die elementen staan zowel het leren als het beleven centraal. Maar ook het spelende en explorerende kind krijgt aandacht. Er komt een voelpad, een pad met boomstronken van verschillende hoogtes en een aanzet tot een tipi.

Evy werkt voorbeeldlessen uit waarbij de kleuters veel leren over de natuur op de Hoge Kouter. Gelet op de samenstelling van onze schoolbevolking met heel wat kansarme kinderen en kinderen van allochtone afkomst, is dat een belangrijk gegeven. Maar ook bij de andere kinderen merken we vervreemding van de natuur op.

Benjamin werkt een didactische bundel uit voor de geïnteresseerde leerkracht. Over elke interessante plek van het terrein maakt hij een fiche: de poel, de insectentuin, het voetbalplein (want ook daar is heel wat 'spontane' natuur te zien - denk maar aan de mollen die op tijd en stond hun aanwezigheid duidelijk maken).

Beide studenten geven ook zelf een aantal lessen aan stageklassen. De leerkrachten leren zo het project kennen en het wordt geïmplementeerd. Enkele leerkrachten van de verschillende Broederscholen steken tijdens werkdagen in kerst- en krokusvakantie een handje toe bij de installatie van de 'belevingselementen'.

Een biotoopkoffer (vanaf nu beheerd door een natuurkundeleraar van de humaniora), een heus pad (met blauw gepunte paaltjes) dat je langs de meest interessante plekjes leidt en een kippenren (door de conciërge geïnstalleerd en beheerd) moeten de toekomst van het project veilig stellen.

Benjamin en Evy, maar ook al wie geholpen heeft of in de toekomst borg wil staan voor het natuurleerpad: bedankt!

*Directeur Johan Vercauteren,
Basisschool Broeders, Sint-Niklaas,
info@basisn.broeders.be*

Smoske

Smoske, het afvalmonster, is al minder ziek dan vorig jaar. We proberen zo weinig mogelijk afval op school te produceren. We stimuleren daarom het gebruik van brooddozen, hervulbare flesjes en koekendoosjes. Ook drankbrikjes en blikjes zijn verboden. Smoske wordt ziek van al dat afval. Als er toch nog afval is, sorteren we dat in elke klas heel goed in het MOS-hoekje. Papier in de papiermand, fruitafval in het compostemmertje, kroonkurkjes in het PMD-emmertje en restafval in het grijze afvalbakje. In september hebben we ons compostvat opgestart met de hulp van Tjen, een echte compostmeester en de man van juf Ria. Het compostvat is bedoeld voor fruitschillen, groenteafval, tuinafval, koffiegruis en theezakjes. Smoske is onze MOS-mascotte. Hij evalueert in elke klas via een kringgesprek en/of toneeltje. Elke klas heeft een dikke duimenkaart waarop Smoske maandelijks een dikke duim zet als de leerlingen afval beperken en goed sorteren.

*Lut Van Overloop, Bubao Windekind, Lokeren,
bubao.windekind@telenet.be*

Trudie helpt

Om de kleuters te motiveren het zwerfvuil in hun schoolomgeving op te ruimen, brengt de MOS-contactpersoon een inleidend toneeltje. Mevrouw Gertrude (Trudie voor de vrienden) heeft altijd aan de stad Lokeren gewerkt. Zij zorgde voor de aanplanting van bloemen. Dat betekent ook dat ze er moest voor zorgen dat er geen zwerfvuil tussen de bloemen en de struiken lag. Daarvoor gebruikte ze een prikker. Nu is Trudie met pensioen en niet meer goed te been en daarom gaat ze met een stok. Pittig detail: haar wandelstok moest speciaal van Zwitserland komen omdat ze daar bergstokken met een punt hebben. Trudie prikt nog steeds de papiertjes van tussen het groen en de bloemen. Trudie heeft haar handtas vol gestopt met koekjes in grootverpakking. De kinderen zijn gemotiveerd en kunnen meteen oefenen en het afval juist sorteren.

*Juf Gertie Stevens
(Trudie),
VBS Bengel afdeling
Zelebaan, Lokeren,
lokeren@vrijebasis-schoolbengel.be*

Nieuwe vijver

De folie van onze vijver was aan vernieuwing toe. Na weken van noeste arbeid van leerlingen, ouders en leerkrachten is het eindelijk zover: de officiële opening van de nieuwe vijver in ons educatief natuurreservaat 't Groenewoud is een feit! Een verslag van bloed, zweet en tranen!

Op een zaterdag in mei ga ik gewapend met kruiwagen en spade met mijn pa en broer Kenneth naar school. Meester Jo staat ons al samen met enkele papa's en opa's op te wachten. Mijn vriend Laurens is er ook. We gaan onmiddellijk aan de slag: eerst moet nog wat water worden weggepompt. Dan planten uittrekken, modderblokken uitscheppen... ontzettend zwaar werk! Na een tijdje zwoegen, komt de meester

af met wat drank en koffiekoeken! Daarna houden we een moddergevecht. Ik ben heel vuil! Terug aan het werk. We moeten de stenen uit het diepste deel van de vijver halen. Dat is leuk, ik word nog vuiler! Samen met 5 en 6 moeten we de nieuwe folie in de vijver brengen. Daarna moet er terug aarde op de bodem van de vijver. Op de rand van de folie leggen we grote graszoden. Een paar dagen later komen ze met de waterplanten uit een vijver van het natuurreservaat Bastion VIII in Dendermonde. De leerlingen van onze klas en het 6de planten hier en daar een waterplant, maar dat is niet zonder gevaar: de bodem is ontzettend glibberig. We bouwen ook een houten vlonder. Simon en ik gaan in de wijk Reukens stekelbaarsjes vangen. Andere dieren kunnen vanzelf in de vijver komen, visjes natuurlijk niet! We hebben er meer dan 15! In de namiddag laten we ze in de vijver vrij. We hebben ook al een pad van houtschors in 't Groenewoud aangelegd! Hopelijk kunnen we nu weer lang leren en genieten rond onze vijver.

Gemeentelijke Basisschool De Belhamel, Schellebelle

Schoonmaakazijn

Onze poetsvrouw heeft enkele maanden uitgetest of het haalbaar is om met azijn te voorkomen dat er kalkaanslag in de toiletjes achterblijft. Ze is er heel tevreden over. Ook de directie vindt het goed dat we voortaan azijn gebruiken tegen de kalkaanslag en geen javel of dergelijke meer. De poetsvrouw neemt elke vrijdagavond de grote toiletruimte onder haar hoede en wij juffen zorgen voor het toiletje in de eigen klas nadat de laatste kleuter de klas uit is. Zo kan het een heel weekend trekken en borstelen we maandagmorgen ons toilet vuile-randjes-vrij.

DE POETSVROUW:

"We gebruiken de azijn elke dag als de toiletten na schooltijd gepoetst zijn en laten het een hele nacht intrekken. Het neemt de kalk weg en die is niet meer teruggekomen. Of het ontsmet, dat weet ik niet. Alleen de geur vind ik niet zo fijn. Azijn kun je voor allerlei andere dingen gebruiken; bv. voor ramen, in de wasmachine i.p.v. wasverzachter. Je was ruikt niet naar azijn en als je daarna de was in de droogkast steekt, pluist het niet meer en het is even zacht. En azijn ontkalkt je wasmachine (dus je hoeft geen ontkalker meer toe te voegen)."

Ondertussen heeft onze poetsvrouw ontdekt dat er schoonmaakazijn bestaat, speciaal voor onderhoud (dus niet geschikt om te koken). We hebben die dan ook meteen besteld, zo hoeven we niet meer te sleuren met liters azijn. Het resultaat hiervan is ook héél goed.

MOS-juf Kleuterschool Familia, Edegem